

EKOTURIZM IQTISODIY FOYDA KELTIRUVCHI TURIZMNING ENG ISTIQBOLLI TURLARIDAN BIRI SIFATIDA

SamISI “Turizm” kafedrası assistenti
Abdurasulov SH.E.

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Ekologik turizm” tushunchasi ta’rifining mazmun-mohiyati o’rganilgan va tadqiqotlar natijasida ilmiy yangilik sifatida “Ekologik turizm” tushunchasiga muallif tomonidan ta’rif keltirib o’tilgan.

Аннотация: В данной статье изучена сущность определения понятия «Экологический туризм», и в результате исследования автором дается определение понятия «Экологический туризм» как научная инновация.

Abstract: This article examines the essence of the definition of the concept of “Ecological tourism”, and as a result of the research, the author gives a definition of the concept of “Ecological tourism” as a scientific innovation.

Kalit so’zlar: turizm, ekologik turizm, ekoturizm, yashil turizm, yumshoq turizm, tabiat, ekotizim, mintaqa, tabiiy hudud, tabiiy resurlar, ekologiya, muhofaza, turistik resurs, mahalliy aholi.

Ключевые слова: туризм, экологический туризм, экотуризм, зеленый туризм, мягкий туризм, природа, экосистема, регион, природная территория, природные ресурсы, экология, охрана, туристский ресурс, местное население.

Key words: tourism, ecological tourism, ecotourism, green tourism, soft tourism, nature, ecosystem, region, natural area, natural resources, ecology, protection, tourist resource, local population.

Yevropa davlatlarida ekoturizmga iqtisodiy soha sifatida qaraladi, chunki chet ellarda jadal sura’lar bilan rivojlanib borayotgan ekoturizm iqtisodiy foyda keltiruvchi turizmning eng istiqbolli turlaridan biri hisoblanadi.

Ekspertlarning ta’kidlashlariga ko’ra, ekoturistlar ko’pincha o’rta yoki yuqori sarmoyaga egà bo’lgan, har tomonlama ta’minlangan sayohatchilardan iborat turi. Sayyoramizda inson oyog’i yetmagan yovvoyi tabiat juda kam qolganligi sababli, odatda bunday hududlarga sayohat qilish cheklangan, hamda ularga sayyohat qilish ham sezilarli darajada qimmat. Shu sababli, ekoturizmdan tushgan daromad turizmdan tushgan daromadlardan bir necha marotaba ko’pdir. Hozirgi kunda

ekoturizm turizm va ekskursiya qilish jahon kengashining (WTTC) va jahon turistik tashkiloti (WTO) ma'lumotlariga ko'ra, jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan turistik industriyalardan biri hisoblanadi. Ekspertlarning ta'kidlashicha, hozirda turizm industriyasida ekoturizm tarmog'iga kiruvchi tabiiy va sarguzasht turizmi tarmog'i jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Masalan, Kanada davlatida yovvoyi tabiatga sayohat, turizmning umumiy hajmi ichki turizmdan tushgan daromadning 25 % ini tashkil etadi. Kanada hukumati, faqatgina ekoturizmdan tushgan soliq hisobidan har yili 1,7 mlrd. AQSH dollarida foyda oladi. Bu esa, hukumat tomonidan yovvoyi tabiatni muhofaza qilish dasturiga ajratilgan mablag'dan (300 mln. dollar) 5 baravar ko'pdir. Demakki, ekoturizm tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini amalga oshirishga katta iqtisodiy hissa qo'shadi, hamda bunday tadbirlarni to'la-to'kis o'tkazishga katta moliyaviy ko'mak beradi.

BMT va JTT tashkilotlarining ma'lumotlari bo'yicha, oxirgi 20 yil ichida endi rivojlanib borayotgan mamlakatlarda ekoturistlar soni ko'payib va undan olinadigan daromadlar yildan-yilga o'sib bormoqda. Masalan, har yili ekoturizmdan Keniya - 1,4 mlrd. Nepal - 1,5 mlrd. AQSH dollarida daromad oladilar. qayd qilish lozimki, ushbu mamlakatlarning ekoturizmdan olgan daromadi davlat ichki yalpi mahsulotining 70-80 % iga teng. Keltirilgan ma'lumotlardan quyidagi xulosalar kelib chiqadi: 1. Respublikamizda ekoturizmni rivojlantirishning iqtisodiy isbotlari ishlab chiqilmagan. Bu vaziyatning asosiy sababi - ekoturistlarning tashrifi haqida va qaysi ekoturizm resursiga tashrif qilganligi haqida statistik axborotlar jamlanmagan. Ikkinchidan, hozirgacha respublikamizning tabiiy hududlari bo'yicha qaysi ekologik turizm resurslaridan foydalanish ro'yxati ham tuzilmagan. 2. Ekoturizmni rivojlantirish bo'yicha "O'zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish Kontsepsiyasi" qabul qilingan. Ushbu "Kontsepsiya" ning 1.4. bandida - ekoturizmning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari echimini topishi lozim bo'lgan dolzarb masalalar sifatida qayd qilingan. Ular quyidagilar:

- Ekoturizm ob'ektlarida aholini ish bilan ta'minlash, ijtimoiy muhofaza qilish muammolarini hal qilish;
- Ekoturizm qadamjoylarida kichik va o'rta biznesni rivojlantirish orqali qo'shimcha ish o'rinlarini yaratish, turistik infratuzilmalarni hosil qilish;
- Ekoturizmning jahon talablariga javob beraoladigan moddiy-texnik, axborot - tahliliy bazasini yaratish xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirish;

- Ekoturizm maskanlarini elektr energiyasi va issiq suv bilan ta'minlash masqadida ekologik toza, qayta tiklanuvchi muqobil energiya qurilmalari yordamida foydalanishni keng yo'lga qo'yish.

Ekoturizmning faqat foyda keltiradigan soha deb hisoblash mumkin emas. Bu faoliyat turi agar maqsadga muvofiq doirada amalga oshirilmasa, uning qoidalari va talabalariga rioya qilinmasa tabiatga jiddiy salbiy ta'sir qilishi va noxush oqibatlariga olib kelishi tabiiy. Uning salbiy oqibat va natijalari nimalardan iborat bo'lishi mumkin. Eng avvalo, o'simliklar nobud bo'ladi, o'simliklar payxon qilinadi, yer o'piriladi va zichlashib ketadi, Hayvonlar bezovtalanadi, qochishga tushadi, bola ochishga xalaqit beriladi, ov natijasida yo'q qilinadi, ovqatlanish tarzi o'zgaradi, turlari buziladi, suvda yashaydigan hayvonlarning hayot tarzi o'zgaradi, suv o'simliklariga ziyon yetadi, oziq moddalarning yemirilishi va yo'qolishiga olib keladi Demak, ekoturizm doimo davlat, jamoat tashkilotlari nazoratida bo'lishi, unga doir qonunchilikka zid bo'lmagan holatda amal qilishi lozim. Turizmning global axloq kodeksida ta'kidlanishicha, "turistik infrastruktura ob'ektlari va turistik faoliyat turlarini shunday rejalashtirish kerakki, ekosistemalar va biologik turli-tumanlikni tashkil qiluvchi tabiiy merosni himoya qilish ta'minlansin hamda yo'qolib ketish xavfi bo'lgan fauna va flora turlari muhofaza qilinsin; turistik jarayonlarning ishtirokchilari va ayniqsa, professional xodimlar o'zlarining faoliyatlariga qo'yiladigan ayrim cheklashlar va me'yorlarga ko'nikishlari lozim. Bu gaplar asosan tabiatdagi milliy parklar, qo'riqxonalar va alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar faoliyat turlariga tegishlidir".

Ekoturizmning maqsadlaridan biri noyob faunani asrab-avaylash, kelgusi avlod uchun saqlashdan iborat. Yo'qolib borayotgan hayvon turlari, qushlar, reptiliyalar, baliqlar, o'simliklar va hatto, hashoratlarga bo'lgan talab, tabiiyki, taklifning shakllanishiga olib keldi. Iqtisodiyotning yangi xufyona sohasi paydo bo'ldi. Nafaqat an'anaviy soha, masalan, Afrika uchun karkidon shoxi, fil suyagi, sherlarning tishlari, balki "Qizil kitob"ga kiritilgan to'tiqushlar, lochinlar, gekkonlar, ilonlar, tropik baliqlar, shuningdek, o'rgimchaklar, qo'ng'izlar, chayonlar ham kantrabanda ob'ektlari bo'lib qoldi. Bularning hammasiga Yevropalik kolleksionerlarda ham, ba'zi Osiyo mamlakatlarining do'kondorlarida ham talab kuchaydi. Ekzotik tovarlarning narxi qora bozorda ancha yuqori: Angola pitoni 65 ming AQSh dollari, kamyob Afrika qo'ng'izi "kolofong" 15 ming dollarva hokazo. O'rgimchaklar va tropik baliqlarning noyob turlari ham qimmat baholanadi. Tabiiyki, bunday

maqsaddagi sayohat hech bir mamlakatda ma'qullanmaydi va "turizm" ning bunday sohasi jinoiy qonunchilik bilan ta'qib qilinadi. Shunday qilib, tabiat turizmi va ekologik turizm noyob va yo'qolib borayotgan turlarni muhofaza qilish bilan uzviy bog'liq. Chunki ularning ko'pchiligi ekzotik hisoblanadi va ekoturizm ob'ektlariga aylanadi. Bu gap faqat hayvon va o'simliklargagina emas, balki umuman ekosistemalar va tabiiy komplekslarga ham taalluqli. Boshqa tomondan, noto'g'ri rejalashtirish tufayli turistik "yuk"ning oshib ketishi, yovvoyitabiat "sovg'alari"ning o'ziga xosligi va qimmatbaholigi ba'zi turlarning yo'qolishi va tabiat omillarining buzilishiga sabab bo'lmoqda. Hududlarning noyob turlari va ekosistemalarini mahalliy jamoalar uchunhayotiy resurs deb qarash mumkin, shuning uchun ularni muhofaza qilish mahalliy madaniyatni himoya qilish bilan uzviy bog'liq.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Tuxliyev I.S., Abduhamidov S.A. Turizm: nazariya va amaliyot. Darslik, Toshkent, 2021.-354 b.
2. Raximov Z.O., Abdurasulov SH.E. Turistik destinatsiyalarni loyihalashtirish. Darslik, Samarqand, 2023.
3. Haitboyev R. va boshqalar. Mintaqaviy turizm. O'quv qo'llanma. –S.:2019,335 b.
4. Xaitbayev R. va boshqalar. Turizm marshrutlarini ishlab chiqish texnologiyasi. O'quv qo'llanma. – S.: 2016, 175 b.
5. Hayitboyev R., Ekologik turizm. O'quv qo'llanma. -T.: "Fan va texnologiyalar" nashriyot - matbaa uyi, 2021. -375 b.
6. Hayitboyev R., Amriddinova R. Turizmning maxsus turlari. Uslubiy qo'llanma. – S.:, "Tong" MCHJ, 2009. -45 b.
7. Hayitboyev R. O'zbekistonning cho'llarida turizmni tashkil qilish va rivojlantirishning strategik yo'nalishlari. Monografiya, Samarqand, SamISI, 2022. - 180 b.